

Matija Remše*

Nekaj kratkih prebliskov spomina na škofa Grmiča

OKTOBER 2015

Naj poskusim tole napisati res le po spominih, kot se mi zvrstijo danes, ko sedim za računalnikom in izpolnjujem obljubo, ki sem jo na začetku poletja, na mariborskem spominskem srečanju o škofu Grmiču v študijski knjižnici dal prijatelju Srečku Reherju. September je sicer že mimo, a je bil tako nabit z družinskimi dogodki, da sem pisanje malo odložil in nanj občasno celo popolnoma pozabil. Objektivno življenjepisno in znanstveno teološko, po mnogih vidikih – ne vem, če po vseh – so ga že obdelali in ga še bodo strokovnjaki za različna področja. Moji spomini so le moji in še to najbrž ne vsi. Zaradi nezavedne samocenzure ali naravne in samoobrambne pozabljivosti? Kdo ve?

MED ŠTUDIJEM

Bilo je davnega leta 1968, ko sem po opravljenem noviciatu reda manjših bratov frančiškanov na Kapeli v Novi Gorici začel v Ljubljani obiskovati prvi letnik teologije. Takoj ali pa morda kakšno leto pozneje sem med starejšimi in mlajšimi profesorji naletel ob predavanjih iz dogmatike tudi na Vekoslava Grmiča. Dogmatika je bila sicer v največji meri v pristojnosti in skriptah blagega, pravičnega in zahtevnega profesorja Antona Strleta. Grmič pa nam je predstavljal traktat o eshatologiji. Že takrat mi je sedlo v glavo in srce, da je med štirimi temeljnimi viri dogmatične razprave – biblijo, cerkvenim učiteljstvom, cerkvenimi očeti in teološkim razmislekom – slednjemu namenil veliko več

* Matija Remše, pisatelj in publicist

prostora kot kdo drug od profesorjev. Zato sem njegovim predavanjem rad prisluhnil in razmeroma kratka skripta prebiral z velikim zanimanjem, saj so že sama po sebi spodbujala odpiranje še drugih knjig in razgledovanje v vse smeri. Zaradi svojega stalnega soočanja ne le z vidikom brezčasne večnosti (sub speciae aeternitatis) ampak tudi s konkretnim človekovim položajem v trenutnem družbenem okolju in ob živem odnosu do pred kratkim minulega drugega vatikanskega cerkvenega zbora in njegovih izjav, ki so budile vsestransko upanje in optimizem, je bil Grmič profesor, ki sem mu zaupal in ga upošteval. Prepričljiv je bil v vseh svojih raznovrstnih teoloških razpravah. Njegovo razpoloženje v resnici izvrstno odraža naslov drobne knjižice, ki je tudi izšla pri Mohorjevi družbi v tistem živahnem času: *Med vero in nevero*.

Precej pozneje sem pri njem oddal tudi nalogo o južnoameriški teologiji osvoboditve, ki sem jo napisal na podlagi več deset razprav, objavljenih v francoskih in angleških teoloških revijah tedanjega časa. To mi je še manjkalo do diplome na teološki fakulteti. Sprejel jo je in ugodno ocenil.

MED KAPLANOVANJEM

V Mariboru sem (po mimobežni izjavi enega svojih ljubeznivih sobratov »kazensko« premeščen od p. Romana (op. Tominca) izza ljubljanskega Bežigrada k novemu predstojniku v opečno zidano cerkev sv. Marije) preživel nekaj kratkih a intenzivnih let kaplanovanja. Vseh dolžnosti, ki jih ni bilo malo, ne bom našteval. Opravljal sem jih po svojih močeh, nekatere bolj in druge manj intenzivno. Verouk od petega do osmega razreda; srednješolce in študente sem skušal tako ali drugače animirati. Vem, da je škof Grmič izpraševal moje birmance, pa sva si bila takrat s predstojnikom zaradi moje nepokorščine (njegov vidik) in njegove neiskrenosti (moj vidik) že tako v laseh, da nisem zmozel zmoliti niti očenaša, kaj šele prisostvovati slovesnemu pobirmanskemu kosilu v dokaj majhni mariborski samostanski obednici. Grmič je ob tem malo čudno gledal, vprašal pa me ni o ničemer.

Se pa spomnim, kako sem pred neko pekarniško izložbo na poti med frančiškani in stolnico uzrl na hrbtu prekrižane roke in na prstu tisti kovinski okrogli rožni venec, na katerega lahko šteješ desetko. Ko sem pogledal pozorneje, sem ujel oči škofa Grmiča. »Stojim tu in razmišljam o otroških letih, ko sem podobno stal, bil na smrt lačen, a nisem imel v žepu toliko, da bi si lahko kupil žemljo ali košček kruha,« mi je pojasnjeval. Pa mu ne bi bilo treba. Svoje najbolj notranje življenjske izkušnje je delil z drugimi.

Ko sem se poslavljaj od Maribora, od bratov frančiškanov, med katerimi sem preživel enajst mladih in bogatih let svojega življenja, in se odpravljaj v neznano, mi je za pot podaril molek, rožni venec, izrezan iz češnjavih jagod in

spleten z oker garnom. Ko sem ga pred leti pokazal sodelavki, me je prijazno pograjala, da ni videti kaj prida uporabljan. Če bi ga videli danes, je že bolj zlizan. Pa še ne vzorno.

Mnogo let po tistem devetnajst sto oseminsedemdesetem sem slučajno izvedel, da je v mojem in za moje bližnje kriznem času na svojo pobudo obiskal tudi mojo mamo in jo spodbujal in krepil, ko se je morala, pač stežka, soočiti s trmo svojeglavega in »nezanesljivega« sina in njegovih življenjskih muh. Če me je kdaj življenje bolelo, me je zaradi bližnjih, ne zaradi mene samega. Za to gesto sem mu neizmerno hvaležen še zdaj.

MED UREDNIKOVANJEM PRI MOHORJEVI DRUŽBI IZ CELJA

Kot predsednik Mohorjeve družbe je podprl predlog tajnika Rafka Vodeba, da me po upokojitvi Vitka Muska povabijo za urednika redne zbirke. Z Vodebom sem začel sodelovanje pri reviji Znamenje po nekem evropskem ekumenskem srečanju študentskih pastoralistov, ki sem se ga leta 1976 udeležil z Rudijem Koncilijo v Hengrave Hallu, dvorcu, ki ga je dal »razkolniški« Henrik osmi v osrednji Angliji sezidati enemu svojih vazalov.

O tem srečanju sem napisal kratko poročilo s poanto: Če pa Kristus ni vstal, je prazna naša vera in prazno naše upanje. Potem sem večkrat kaj prevedel ali kaj zapisal in vedno pojasnil, zakaj se mi zdi primerno za objavo. Prav to pojasnjevanje je morda pretehtalo, saj se sam na mesto urednika pri Mohorjevi nikdar ne bi prijavil, če bi objavili razpis.

Prvi dve leti urednikovanja – do znamenitega občnega zbora v okrogli dvorani Cankarjevega doma (Štihovi) – sem osuplo in z nejevero prisostvoval srečanjem odbora MD, na katerih so zlasti primorski duhovniški zastopniki Grmiča ostro in zajedljivo napadali vevprek. Kot mlademu in v evangelij zaupajočemu človeku se mi je kar neverjetno zdelo, da je kaj takega med kristjani in celo duhovniki mogoče. Grmič je mirno in trdno stal, se branil in pojasnjeval. Četudi ga je kaj razjezilo, ni popustil ali odstopil od vljudnega razlaganja, sklicujoč se na pravico uredništva, da ravna po svojem razumevanju.

Ko je name kot urednika prispel protestni dopis dekanijske duhovščine, da v izdajah Celjske Mohorjeve družbe ni skoraj ničesar verskega, katoliškega in pastoralno uporabnega, sem ob tej krivični obtožbi kar zazijal. Na misel mi je takoj prišla Jezusova beseda: Če slepi slepega vodi, oba v jamo padeta. Kako tragično se je ta beseda konkretizirala med drugo svetovno vojno in tik po njej. Danes se mi zdi še toliko bolj pomenljiva kot takrat, ko še nisem vedel za mnoga dejstva slovenske polpretekle zgodovine.

Pa že takrat sem si vzel nekaj mesecev, preden sem odgovoril. Preštudiral sem bibliografijo in kazala zbirk in koledarjev po drugi svetovni vojni in

spoznal, da je bilo okrog dve tretjini objavljenega izrazito verskega in katoliškega, vse ostalo pa ni temu v ničemer nasprotovalo, le dopolnilo je bilo, brez izrazitega predznaka. Nekaj malega je seveda tudi obolosov (brodniških novcev preko reke smrti) dnevni politiki. Grmič me je ob prebranem zagovoru pohvalil, češ da se znajdem.

Zaradi strpnosti in modrosti svojih odgovornih je Mohorjeva družba kljub kurzu za likvidacijo, ki je bil sprejet v okviru kulturne politike CK ZKS (glej Aleša Gabriča v zadevni publikaciji) ostala živa in ji tudi konkurenca Prešernove družbe ni mogla spodjesti korenin, dokler se slovenska duhovščina ni razdelila sama zoper sebe.

To se je seveda zgodilo ob znani krizi v mariborski škofiji, ko niti škof Grmič niti novoimenovani ordinarij Kramberger nista zmogla in znala preseči pogubnega vpliva nevedne in vedno znova spreminjajoče se vatikanske velepolitike. (Nekaj malega o tem namigne Peter Kovačič Peršin v svoji knjigi o permanentni inkviziciji znotraj slovenske Cerkve). Proti glede lokalnih razmer večinoma premalo poznavalski vatikanski cerkveni birokraciji je v nedavni preteklosti javno spregovoril tudi eden izmed teologov, ki si je bil z Grmičem že od začetka v laseh, dr. Ivan Štuhec.

V odnosu do njega se mi razodeva še druga plat Grmičeve narave, namreč netoleranca do skrajnih nasprotnikov iz lastnega kroga. Ampak to je že moj pogled iz najnovejšega časa. Nihče ni (bil) popoln, tudi Grmič ne.

V času zaostrenih razmer v mariborski škofiji po smrti škofa Maksimilijana Držičnika in Grmičevega prepiranja z Janezom Pavlom II. glede narave socializma in kapitalizma, ki je menda izzvenelo v eni kasnejših izjav slednjega, da se Grmič le ni preveč motil, saj je morda kapitalistični liberalizem za svet in človeštvo še pogubnejši od levičarskega socializma, je utrpela tudi Celjska Mohorjeva znatno škodo. Prepir med duhovščino, ki se ni zavedala svoje pomembne vloge za ohranjanje moči knjige v okolju pospešene vizualizacije in elektronske komunikacije in se še sedaj ne zaveda v celoti svojega pomembnega poslanstva za pričevanje o vrednosti žive medčloveške besede, je korenito zmanjšal naklade knjig in tako tudi potrebno ekonomsko moč Slomškove ustanove. (O njeni trojnosti tu ne razpravljam.)

Nekoč mi je Grmič o usodi družinske revije Nova mladika rekel: »Prisegem!« (da je ob ukinitvi šlo zgolj za dokazane ekonomske razloge in ne za oblastniški strah pred naraščajočim vplivom neoblastne, svetovno-nazorsko drugačne družinske revije.) Spomnil sem se na evangeljsko maksimo: »Ne prisegajte! Bodi vaš govor da da in ne ne. Kar je več kot to, je od hudega.« Nisem mu je citiral v tistem trenutku. Zopet drugič mi je dejal: »Stavil sem na napačnega konja.« Malo me je pohujšal. Nekomu, ki ima s polaganjem rok na glavo neposredno apostolsko nasledstvo, pač ne gre staviti. Naj bi vedel.

Pa si rečem, da je govoril v podobi.

Stavili so bolj tisti, ki so ga uporabljali v svoje družbeno politične namene. Kdo je bil hujši? Partijci s SZDL in M. Ribičičem na čelu ali njegovi bratje in sestre katoličani, ki so se požvižgali na dogmatični nauk o tem, da je vsak, ki je izvoljen in izbran, izvoljen in izbran po božji volji. Z vso karizmo in z neizbrisnim znamenjem na čelu?

Kaj je bil torej Grmič? Prerok, kot mu je rekel drugi veliki profesor in poznavalec cerkvene reformacijske zgodovine dr. Jože Rajhman?

Ali samo podtaknjeno seme, kot trdijo sodobni internetski eksperti za zgodovino nekdanje jugoslovanske in poznejše slovenske tajne policije?

Zavedam se, da naslednja izjava ni intelektualni govor. Intelekt namreč hrepeni po dokazljivi resnici. Zapišem jo nekoliko izzivalno in po svojem notranjem razpoloženju:

V resnici si najbrž odgovora na zastavljeni dve vprašanji niti ne želim. Zdi se mi, da ga sam že nekako poznam po razbiranju njegove človeške angažiranosti za soljudi in zame osebno. Zame je (bil) predvsem človek, zvest samemu sebi, svojim spoznanjem in svojim dvomom in načelom, ki jih je oznanjal.

Res pa je, da si ga po malem razlagam tudi iz današnje cerkveno zgodovinsko politične situacije s papežem Frančiškom, ki si ga lastijo tako levi kot desni, on pa hodi po sredi med njimi in se jim izmika – če naj zopet parafraziram Sveto pismo.